

5. Siegelbaum L., Sokolov A. Stalinism as a Way of Life: A Narrative in Documents. New Haven : Yale University Press, 200. 480 p.

УДК: 94(477.85)"15/20":327

Олександр ГАДИНКО,
вчитель історії Сторожинецької гімназії,
м. Сторожинець Чернівецької області

ІСТОРІЯ СТОРОЖИНЦЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН XV–XX СТ.

***Анотація.** У статті мова йде про головні віхи суспільно-політичного становища м.Сторожинець Чернівецької області (північна частина Буковини) XV-XX ст., де основна увага приділяється міжнародним відносинам, які були ті часи та відіграли значиму роль в історії краю. Розглядається суспільство як важлива та основна складова суспільної історії, а також природне розташування, шляхи сполучення, які завжди мають неймовірне значення у становленні будь-якого населеного пункту та його жителів (громади).*

***Ключові слова.** Грамота, поселення, територія, війна, мир, інфраструктура.*

Сторожинець – місто і центр територіальної громади Чернівецької області, колишній районний центр. Розташований на обох берегах ріки Серет, біля підніжжя Карпат, за 20 км на південний захід від Чернівців. Залізнична станція знаходиться на лінії Берегомет – Чернівці. Має автобусне сполучення з Чернівцями, а також з багатьма селищами й селами району/громади та області. [5, с.2-4], [6, с.863].

Уперше в історичних джерелах Сторожинець згадується 18 лютого 1448 року в грамоті молдавського господаря Романа II (1447-1448рр.), який подарував село пану Петра сину Томи: «и дали єсми єму одино село у нашей

земли, на имя сторожинець, на серете, повише роубча. а хотар томоу селу коуда оуживало тоє село издавна». З грамоти слідує те, що в 1448р. село вже існувало та мало давні усталені межові границі. Очевидно, час появи населеного пункту Сторожинець на території Буковини потрібно відносити до кінця XIV – початку XVст. Скоріш за все населений пункт виник ще за часів існування Молдавського князівства (1359р.). Ймовірним є й те, що поселення Сторожинець могло входити до території Шипинської землі, яка в останнє згадується в грамоті 1436р. Згідно грамоти відомо, що Петра, син Томи служив ще батькові Романа II – господарю Ільї I (1432-1433рр., 1435-1443рр.). [9, с.137, 888], [10, с.6-8].

Тоді поселення Сторожинець перебувало у складі Молдавського князівства до 1774р. Як відомо, з 1538 р. князівство потрапило у васальну залежність до Османської імперії, де її населення потерпало від татарсько-турецьких набігів та виконувало різноманітні тяглові феодалні повинності. Взагалі, протягом XVI–XVIII ст. край потерпав від постійних військових прикордонних конфліктів та війн країн, що їх вели Польське королівство (у подальшому Річ Посполита з 1569р.), Молдавське і Валацьке князівства, Османська імперія. Слід згадати вкрай невдалий похід польського короля Яна Ольбрахта на Буковину 1497р., безперервні польсько-молдавські прикордонні конфлікти, у ході яких Чернівці були неодноразово розорені та спалені польськими військами у 1509 та 1531рр. Оскільки колись через Сторожинець проходили 5 основних шляхів сполучень, описаних австрійськими інженерами-військовими, не виключено, що якісь події могли мати тут місце, хоча прямих свідчень поки що не виявлено [2, с.34-40], [4, с.62-67, 70-76]..

У транспортному відношенні Сторожинець здавна був вузлом п'яти доріг, що вели в різні боки. Шлях зі Сторожинця до Чернівців був найважливішим і найінтенсивнішим шляхом, що вів через гори, і завдовжки 22 км – найкоротшим сполученням між двома містами (сьогодні відстань між містами залишилася така ж сама). Через гористі ділянки, деякі з яких

були дуже крутими, вона була найважчою з усіх доріг, що виходили зі Сторожинця.

Друга дорога виїзду зі Сторожинця була через Глиницю до Дубівців, звідки вона слугувала старою імперською дорогою через Берегомет на р.Прут і продовжувався до Снятина в Галичині.

Третя виїзна дорога проходила вздовж річки Серет через Лукавець до Берегомета на Сереті, а звідти через всю територію гір, що вели до Вижниці і далі до Кутів у Галичині.

Дорога від Кутів була четвертою дорогою від Сторожинця через Пресикарени, Глибоку, Серет, Дорохой в Румунії, далі до Ясс, тодішньої столиці Молдови.

Горайська або прихована дорога, п'ята, була продовженням тієї, що вела зі Снятина через Глиницю до Сторожинець, а звідти через Віков, Солку, Качіку до Гурагумори, де з'єднувалася зі старою цісарською дорогою, що вела до Трансільванії [1, с.89-94], [3, с.202-203], [7, с.65].

Подальше XVII ст. теж було не менш трагічним та спустошливим для краю, де відбулися дві відомі Хотинські битви 1621р. та 1673р. Наприклад, в 1691р. неподалік поселення Сторожинець у сусідньому селі Ропча страшна хуртовина майже повністю знищила тут армію польського короля Яна III Собеського (1629-1696рр.). Там уцілілі польські жовніри закопали важку артилерію та попрямували на Чернівці! Незважаючи на невдалу воєнну кампанію 1691р. Річ Посполита фактично володіла Буковиною до Карловицького миру 1699р. [2, с.54-55], [14, с.82-83], [15, с.195-198, 203 с.].

У результаті постійних війн та конфліктів впродовж всього XVI–XVIII ст. поселення продовжувало залишатись феодально-залежним селом, розділеним на ряд частин, які належали різним власникам з молдавських родин [5, с.4-7], [8, с.546-547].

Подальші військово-політичні події п.п. XVIII ст. були пов'язані з російсько-турецькими війнами 1709-1711рр. та 1735-1739рр., які проходили на території Буковини і закінчилися укладенням Прутського (1711р.) та

Белградського мирного договорів (1739р.), проте долю краю наразі вони не вирішували. Нові та остаточні військово-політичні та адміністративні зміни відбулися після закінчення чергової російсько-турецької війни 1768-1774рр., яка закінчилася укладенням Кючук-Кайнарджійським мирним договором (1774р.), де за дипломатичним посередництвом Австрія приєднала до себе Буковину, у тому числі й Сторожинець в 1774р. Цьому сприяло також додаткові австрійсько-турецькі домовленості 1775р. внаслідок яких Буковина переходила під управління австрійських Габсбургів. Російська війська, які перебували на території краю з 1769р., залишили її. У ХІХ ст. тут відбулися значні соціально-економічні та політико-правові зрушення, які призвели до його становлення та розвитку. З 1854р. Сторожинець значиться як містечко. В 1904р. Сторожинець отримав статус міста з відповідними повноваженнями та розвинутою інфраструктурою [2, с.59-60, 69-70], [4, с.125-137], [8, с.546-547], [11, с.34-37].

Подальший процвітаючий розвиток міста був перерваний Першою світовою війною (1914-1918рр.). Перший раз армійські підрозділи росіян вступили у місто 12 вересня 1914р. і перебували в ньому до 20 жовтня. Вдруге росіяни зайняли місто в листопаді і перебували в ньому до лютого 1915р. Втретє прихід російських військ супроводжувався відомим «Брусиловським проривом» в червні 1916р. і тривав до серпня 1917р. Під час Першої світової війни через місто в 1917р. проїжджав німецький кайзер Вільгельм II (1859-1941рр.) та всесвітньо відомий шведський географ і топограф Свен Хедін (1865-1952рр.). З серпня 1917р. Сторожинець опинився під скіпетром австро-угорських військ [5, с.7-9], [10, с.17].

По закінченню війни, в листопаді 1918р. територію Сторожинця та Буковини окупували румунські війська. У Чернівцях генерал Задіка зустрів лише натовп переляканих «більшовизацією населення панів». А в Сторожинці, спадковій власності родини Флондорів, ситуація взагалі виглядала наступним чином. Член «Румунської національної ради»

К.Клайн, який сам «влаштував зустріч визволителям», залишив безцінні свідчення того бачення: «Близько 9-ї години вечора прибув загін...і з розгорнутим триколюровим прапором промаршував головними вулицями Сторожинця. Віконниці були зачинені, штори спущені, на вулиці – жодної живої душі. З великими труднощами було примушено одного власника відчинити ресторан, щоб похастувати офіцерів. Сповістив кількох румун про прибуття цього загону, однак окрім пана Георга Жемна ніхто не прийшов». За свідченням цього ж Клайна тільки він сам «вітав» визволителів краю на станції Глибока. В 1925р. місто відвідав румунський король Фердинанд I (1865-1927рр.) [5, с.7-10], [12, с.77-80].

До 1939р. цілі регіони, країни Центрально-Східної Європи та їх населення невпинно прямували до початку Другої світової війни (1939-1945рр.). 28 червня 1940р. відповідно до радянсько-німецько-румунських домовленостей Буковина відійшла до складу УРСР. За етнічним принципом край було поділено на північну та південну частини. З розширенням театру військових дій і вступом нових держав у війну 5 липня 1941р. румунські війська знову вступили у Сторожинець. Королівська Румунія повторно заволоділа краєм. Лише наприкінці Другої світової війни, 30 березня 1944р. Сторожинець було звільнено військами 24-ї стрілецької Самаро-Ульяновської Залізної дивізії (командир-генерал-майор Ф.А.Прохоров) та 40-ї гвардійської танкової бригади (командир-полковник С.А.Кошелев), які входили до складу 11-го гвардійського Прикарпатського танкового корпусу (командир-генерал-лейтенант танкових військ А.Л.Гетьман). У звільненні Сторожинця особливо відзначилися танкісти на чолі з двічі Героєм Радянського Союзу І.Н.Бойко: Г.П.Карюкін, М.В.Чугунін та Ф.П.Кривенко, яким було присвоєно звання Героя Радянського Союзу. «В боях за м.Сторожинець танкісти Карюкіна знищили: танків — 3, гармат — 3, автоматів — 10, паровозів — 1, вагонів з продовольством — 100, кулеметів — 10. Взято в полон 30 солдатів і офіцерів противника. Захоплено автоматів — 70, залізничних вагонів—30, гвинтівок — 100, кулеметів — 10.

У ті часи всього при захисті і визволенні України загинуло 79 сторожинчан, в Польщі — 217, у Східній Пруссії — 90, в Латвії — 43, в Німеччині — 21, а в Литві і Росії — по 19, у Словаччині — 13, у Чехії — 5. Вони брали участь у Варшавсько-Познаньській, Східно-Пруській, Східно-Померанській, Будапештській і Празькій наступальних операціях та внесли неоціненний вклад у закінчення Другої світової війни в 1945р. [1, с.89-98], [8, с.547-548], [13, с.214-222].

В 1991р. громада та місто ввійшли в нову історичну епоху: сторожинчани привітали утворення Української суверенної демократичної держави. Сторожинець є адміністративно-територіальною складовою частиною Чернівецької області та держави Україна.

Список використаних джерел:

1. Антошкіна Л. Особливості буковинського пограниччя: історія культурного полілогу: монографія/Лідія Антошкіна, Олександр Гадинко, Гелена Красовська, Петро Сигеда, Олексій Сухомлинов. – Донецьк: вид. «Ноулідж», 2010. – 237 с.
2. Буковина. Історичний нарис. – Чернівці: Зелена Буковина, 1998. – 416с.
3. Буковина. Загальне краєзнавство /Пер. з нім. Ф.С.Андрійця, А.Т.Квасецького. – Чернівці: Зелена Буковина, - 2004. – 484 с.
4. Буковина в контексті європейських міжнародних відносин (з давніх часів до середини XX ст.) /За ред. В.Ботушанського. – Чернівці: Рута, 2005. – 744с.
5. Гадинко О. Сторожинець: мандрівка крізь віки. – Чернівці: Прут, 2013. – 208 с.
6. Енциклопедія Історії України – К.: Наукова думка, 2005 – Т.9. – 672с.
7. Жалоба І. Інфраструктурна політика австрійського уряду на північному сході монархії в останній чверті XVIII – 60-х рр. XIX ст. (на

прикладі шляхів сполучень). – Чернівці: Книги-XXI, 2004. – 520с.

8. Історія міст і сіл України. Чернівецька область. – К.: Головне вид.-во УРЕ АН УРСР, 1969. – С.546-558.

9. Квітковський Д., Бринзан Т., Жуковський А. Буковина, її минуле і сучасне. – Париж-Філадельфія-Детройт: Зелена Буковина, 1956. – 967с.

10. Ліщук Д., Гадинко О. Особистості епох. – Чернівці: 2016. – 100 с.

11. Никифорак М.В. Буковина в державно-правовій системі Австрії (1774-1918pp.). – Чернівці: Рута, 2004. – 384с.

12. Піддубний І. Буковина, її минуле й сучасне: суспільно-політичний нарис із малюнками і мапою Буковини. – Чернівці: Зелена Буковина, 2005. – 216с.

13. Гакман С. Політико-дипломатичні та військово-пропагандистські підготовчі заходи радянського керівництва щодо приєднання Бессарабії та північної частини Буковини до СРСР// Україна-Румунія-Молдова: історичні, політичні та культурні аспекти взаємин: Матеріали міжнародної наукової конференції/Буковинський політологічний центр. – Чернівці: Букрек, 2002. – с.213-226.

14. Масан О. Поміж військових лихоліть (з історії міста та його околиць XVI–XVII ст.). // Буковинський журнал. – Чернівці: 2007. - №4. – С.72-83

15. Liebenwein D. Storozynetz. Buchenland – Bukowina. Beschreibung und Errinerungen. – Darmstadt: 1983. – 206 s.